

रोल नं.

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 10 प्रश्न हैं ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 8 printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 10 questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संकलित परीक्षा - II
SUMMATIVE ASSESSMENT - II
मराठी
MARATHI

वेळ : 3 तास

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

गुण : 90

अधिकतम अंक : 90

Maximum Marks : 90

SECTION A

1. खालील उतारा वाचून त्याखाली दिलेल्या प्रश्नांची योग्य उत्तरे लिहा :

महाराष्ट्र प्रदेशावर ब्रिटिशांनी आपली पकड बसवल्यानंतर एकोणिसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धामध्ये वारंवार भीषण दुष्काळ पडल्यामुळे ब्रिटिश सरकारला नाइलाजाने 'शेतीला किमान संरक्षण' म्हणून नव्या पाटबंधारे योजनांचा विचार करावा लागला. महाराष्ट्रातील पहिले मोठे सिंचनाचे काम म्हणजे 1870 साली सुरू झालेला कृष्णेचा कालवा होय. खोडशी येथे एक बंधारा घालून कृष्णा नदीचे पाणी कालव्याद्वारे कृष्णेच्या पूर्व परिसरात वापरात आणले गेले. अशाच प्रकारचे बंधारे व त्यापासूनचे कालवे त्यानंतर प्रवरा, गोदावरी, मुठा, गिरणा अशा नद्यांवरही हाती घेण्यात आले. ब्रिटिशांच्या काळातील सिंचनाचा विस्तार हा प्रारंभी केवळ कालव्यांच्या निर्मितीतून झाला. त्यामुळे ज्या प्रमाणात नदीत पाणी असेल, त्या प्रमाणात त्याखाली भिजणाऱ्या जमिनीच्या क्षेत्रफळात वर्षावर्षात मोठा फेरफार होत असे, म्हणून केवळ नदीतील नैसर्गिक प्रवाहावर अवलंबून न राहता पावसाळ्यात जे पुराचे पाणी वाहून जाते, ते अडवून नदीवर धरणे बांधून त्या धरणांमागील जलाशयांमध्ये त्याचा भरपूर जलसंचय करून ठेवल्याशिवाय सिंचनाला स्थैर्य येणार नाही, हे हळूहळू ब्रिटिश राज्यकर्त्यांना स्पष्ट झाले. अशा प्रकारे धरणामागे जलसंचय करून त्यावर आधारित कालव्यावरच्या सिंचनाची सुरुवात पुण्या जवळ मुठा नदीवर खडकवासला येथील धरणापासून काढलेल्या कालव्यां पासून झाली.

(i) एकोणिसाव्या शतकाचा उत्तरार्ध म्हणजे कोणता काळ ?

1

(अ) 1800 ते 1850

(ब) 1850 ते 1900

(क) 1900 ते 1950

(ड) 1950 ते 2000

(ii) महाराष्ट्रातील कोणकोणत्या नद्यांवर ब्रिटिश राज्यकर्त्यांनी कालव्यांची निर्मिती केली ?

1

(iii) नदीतील नैसर्गिक प्रवाहावर अवलंबून राहण्यातील धोके कोणते ? त्यावर उपाय काय ?

3

(iv) खडकवासला धरणाचे महत्त्व व औचित्य काय ?

3

2. खालील उतारा वाचून त्याखाली दिलेल्या प्रश्नांची योग्य उत्तरे लिहा :

फणसाच्या पानांना वातावरण कोरीत आकाशाच्या दिशेने उंचउंच चढण्याची अनावर ओढ असते. त्याची पाने सहसा अधोमुख नसतात. प्रत्येक पान ताठ मानेने गगनाचा वेध घेत राहिलेले. कमळाचे कळे पाण्यातून जसे ताठरपणे माना वर काढतात तोच बेबंद ताठरपणा इथे आढळतो. पण या ताठरपणात उर्मटपणाचा लेशही असत नाही. शिल्पकाराने एकाग्रतेने छिन्नी मारावी तशा एकाग्रतेने फणसाची पाने वर वर चढत वातावरणात छिन्नी मारतात. मूकपणे, निर्विकारपणे. कार्तिकाच्या महिन्यात फणसाच्या पानांचा हिरवा रंग काळसर हिरवा होतो. आधीच जाड असलेली पाने अधिकच जाड बनतात. त्यांची ताठरता वाढत जाते. एकूण एक पानांना आकाशाची निळाई पिण्याचीच जणू तहान लागते. त्यांचे देठ खाली वळून पाहणे साफ-साफ नाकारतात. कार्तिकातील निळ्याभोर आभाळाची ओढ एखाद्या महाकवीला लागणार नाही, एवढी ती या फणसाच्या पानांना लागते. या महिन्यात आभाळाच्या रंगाची जणू बेहोषीच फणसाला चढते. कार्तिकानंतर मार्गशीर्ष येतो नि मग फणसाच्या झाडाची धुंदी हळूहळू उतरू लागते. त्याचे पाय जमिनीला लागतात. कलावंताच्या तंद्रीतून ते माणसात येते. मार्गशीर्ष महिन्यात घराघरात वाढलेल्या कुवार पोरींचे गाणे सनईताशाच्या आवाजात भरले जाते. नि फणसाचे झाडही एका निराळ्या जगात वावरू लागते.

- (i) 'ओढ' या शब्दाचे लिंग कोणते आहे ? 1
- (अ) पुलिंग
- (ब) स्त्रीलिंग
- (क) नपुंसकलिंग
- (ii) फणसाच्या पानांच्या वर वर चढण्याला कोणती उपमा दिली आहे ? 1
- (iii) कार्तिक महिन्यात फणसाच्या पानांचे वर्तन कसे असते ? 3
- (iv) मार्गशीर्षात काय होते ? 2

SECTION B

3. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** विषयावर 20 ते 25 ओळींचा निबंध लिहा : 10
- (i) जीवनातील शिस्तीचे महत्त्व
(ii) डॉक्टरचे मनोगत
(iii) अन्न हे पूर्णब्रह्म !

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** विषयावर पत्र लिहा : 5

मोहित/अश्विनी वाकणकर, परिहार चौक, औंध, पुणे-7 येथून आपल्या भागात कचरा गोळा करणारी गाडी न आल्यामुळे जागोजाग कचऱ्याचे ढीग साठले आहेत, याबद्दल विभागीय अधिकारी, पुणे महानगरपालिका, पुणे यांना तक्रार-पत्र लिहितो/लिहिते.

किंवा

विकास/भारती खामकर, ग्रंथालय प्रतिनिधी, सिटी महाविद्यालय, नागपूर, येथून महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयासाठी काही पुस्तके पाठवून देण्याविषयी सचिन बुक डेपो, नागपूर, यांना मागणी-पत्र लिहितो/लिहिते.

SECTION C

5. (अ) खालील प्रश्न सूचनांप्रमाणे सोडवा (कोणतेही **पाच**) : 5
- (i) राकेशने बराच वेळ फोनवर संभाषण केले. (विशेषनाम ओळखा)
(ii) विमलने आमटी खूप खारट बनवली होती. (विशेषण ओळखा)
(iii) मी मांजराला उचलून जिऱ्याच्या पायरीवर नेऊन ठेवले.
(शब्दयोगी अव्यय ओळखा)
(iv) मी आता रोज व्यायाम करणार. (सर्वनाम ओळखा)
(v) संध्याकाळी घरी येताना मी वाहनांच्या कोंडीत अडकले.
(क्रियाविशेषण ओळखा)
(vi) बाप रे ! केवढा हा मोठा साप ! (अधोरेखित शब्दाची जात ओळखा)

- (ब) कंसातील सूचनेनुसार प्रयोग बदला (कोणतेही तीन) : 3
- (i) दिवाळीसाठी गोदूबाईंनी हिऱ्याच्या कुड्या खरेदी केल्या. (कर्तरी प्रयोग करा)
- (ii) तो फोनमधले नको असलेले सगळे फोटो डिलीट करतो. (कर्मणी प्रयोग करा)
- (iii) त्याने धुतलेले कपडे गच्चीत वाळत घातले. (भावे प्रयोग करा)
- (iv) जुगलबंदीमध्ये दोन्ही गायक परस्परपूरक गायन सादर करतात.
(कर्मणी प्रयोग करा)
- (क) सूचनेनुसार सोडवा : 3
- (i) तिने पटकन आंघोळ उरकली. (काळ ओळखा)
- (ii) देवांची पूजा करून तिने मला प्रसाद दिला. (भविष्यकाळ करा)
- (iii) धुतलेली भांडी पुसून जागच्या जागी लावण्याचे कामही तिला नीट जमत नाही.
(काळ ओळखा)
- (ड) लिंग बदला : 2
- (i) अभिनेता
- (ii) होडी
- (iii) उंट
- (iv) भाऊ
- (इ) वचन बदला : 2
- (i) नदी
- (ii) मुले
- (iii) फुले
- (iv) लोणी
- (फ) समानार्थी शब्द लिहा : 1
- (i) युद्ध
- (ii) समीर

- (ग) विरुद्धार्थी शब्द लिहा : 1
- (i) हसू
- (ii) पर्याप्त
- (ज) वाक्यप्रचारांचा खालील वाक्यांमध्ये योग्य वापर करा : 2
- (आभाळ कोसळणे, बेलगाम होणे)
- (i) चंगळवादांमुळे अनावर झालेले तरुण चुकीच्या मार्गाने गेले नाहीत तरच नवल !
- (ii) अपघातात सापडलेल्या पतिला कायमचे अपंगत्व येणार या शंकेने तिला खूपच दुःख झाले.
- (ह) अचूक शब्द ओळखा व लिहा : 1
- (i) पुर्वग्रह
- (ii) पूर्वग्रह
- (iii) पूर्वग्रह

SECTION D

6. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही **एका** वाक्याचे संदर्भासह स्पष्टीकरण लिहा : 4
- (i) “कष्टाशिवाय जीवन नाही, त्यागाशिवाय सुख नाही.”
- (ii) “बघा बाबूजी, तुमची जागा हॉलमध्ये नाही, तर जिऩ्यात आहे.”
- (iii) “अरे, तुम्ही माझ्याशी कसंही वागता, मग माझी पाने फाटतात.”
- (ब) कंसातील योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा : 1
- मावळत्या सूर्याची असंख्य किरणं एखाद्या (पिसान्याप्रमाणे/रंगपटाप्रमाणे/कॅलिडिओस्कोपप्रमाणे) नानाविध रंगाकृती धारण करतील.
7. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 ते 60 शब्दांत लिहा : 8
- (i) बाबूजींनी आपल्या मुलांच्या भवितव्यासाठी कोणते कष्ट घेतले ?
- (ii) ईद या सणाच्या दिवशी लेखिका आशा आपराद यांच्या घरी वातावरण कसे असे ?
- (iii) नागिणीच्या बोलण्याचा मुंग्यांवर काय परिणाम झाला ?

- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी एका वाक्यात उत्तरे लिहा : 2
- (i) केशवची वृत्ती कशी आहे ?
- (ii) केशवच्या घरातील किचन ओट्याला किती खर्च आला ?
- (iii) बाबा आमटे यांनी वडिलांच्या इच्छेसाठी कोणता व्यवसाय पत्करला ?

8. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका पद्यांशाचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा : 4

- (i) “मिळवू आपण आपले हक्क
असता अवसान कशाचे दुःख”
- (ii) “माणूस आणि माणुसकी
याचं नातं अतूट व्हावं
आणि माणसंच वागावीत माणसासारखी
माणूस म्हणून.”
- (iii) “जीवन आहे दुर्मिळ सुंदर
सुखशांतीचे घडवू मंदिर
देश आमचा आहे ‘अल्ला’ तोच ‘प्रभू’
अन् तो ‘भगवान’.”

- (ब) कंसातील योग्य पर्याय निवडून ओळ पूर्ण करा : 1
- “गर्द सावली (पडलेली/पसरलेली/पहुडलेली) वारा गातो अंगाई.”

9. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 ते 60 शब्दांत लिहा : 8

- (i) कवयित्रीने आपल्या देशातील वेगळेपण कसे वर्णिले आहे ?
- (ii) अन्यायाविरुद्ध लढणारी स्त्री कोणकोणत्या रूपात कवितेतून व्यक्त झाली आहे, ते सोदाहरण स्पष्ट करा.
- (iii) ‘प्रलय’ या कवितेची मध्यवर्ती कल्पना काय आहे ?
- (iv) कविला गावातील आमराई, नदी, शेत का आवडते ?

(ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी एका वाक्यात लिहा :

2

(i) हिरवेगार पीक कोठे नाचत आहे ?

(ii) आपल्या हृदयातून कोणता समान झोट वाहतो असे कवयित्रीला वाटते ?

(iii) 'आपण धरणी गं' या कवितेत रक्ताशी संबंधित असा कोणता वाक्प्रचार वापरलेला आहे ?

10. खालील पठित उताऱ्यातील ओळी वाचून त्याखाली दिलेल्या प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

भैरू जादूगाराने पटदिशी एक लंबक आणला आणि त्याच्याकडे एकटक पहायला सांगितले जुई-चिनारला. ते दोघं पाहातच राहिले... पाहातच राहिले... आणि...

आता चिनार होता चिंचेचं झाड आणि जुई चाफ्याचं. अंगभर पसरलेल्या फांद्याच फांद्या... डहाळ्यांवर बसलेले पक्षी, त्यांची घरटी... झाडा खाली उभे असलेले लोक.

चिनार चिंचेचं झाड बनून सगळं पहात होता. इतक्यात त्याला जोराची तहान लागली. चिंचेचं झाड स्वतः पाणी आणून कसं पिणार ? – आणि हे झाड बागे जवळ होतं, बागेत नव्हतं... यामुळं त्याला बागेचा माळी पाणी नव्हता घालणार !

(अ) तुम्ही पाहिलेल्या एखाद्या जादूच्या प्रयोगाचे वर्णन करा.

4

किंवा

आपण एखादा प्राणी बनलो आहोत अशी कल्पना करून अनुभव वर्णन करा.

(ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 ते 60 शब्दांत लिहा :

6

(i) 'गावची संस्कृती स्थानिक परंपरेतून निर्माण झालेली असते' हे विधान 'गावाची संस्कृती हे गावाचे व्यक्तिमत्त्व' या पाठाच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा.

(ii) कोल्हापुरी गुळाचे वर्णन लेखकाने कसे केले आहे ?